

A náci Németország

1. Németország az első világháború után

1918. november 11-én Németország aláírta a fegyverszüneti egyezményt, ezzel véget ért az első világháború. A császár már a fegyverszünet előtt lemondott, **a császárság mint államforma megszűnt** Németországban. A császárság megszűntével **Weimarban kikiáltották a köztársaságot**, innen nevezzük az 1933-ig tartó periódust a **weimari köztársaság** korának.

1919. januárjában írták alá az I. világháborút német részről lezáró **versailles-i békét**, amely súlyos területi, hadászati korlátozásokat jelentett Németország számára. A béke célja Németország tartós meggyengítése volt, az ország nagyhatalmi volta megszűnt.

Ilyen körülmények között a weimari vezetés kezdettől fogva számos problémával küzdött: a háború utáni **nehéz gazdasági helyzet, infláció, ellátási problémák és a versailles-i megaláztatás** kedveztek a **szélsőséges politikai mozgalmak megerősödésének**. A szélsőbaloldalt képviselő **kommunisták** már 1919-ben hatalomátvételt kíséreltek meg (1919. január: Spartacus-felkelés), de aktív volt a **nacionalista szemléletű szélsőjobboldal** is. Ez utóbbi bázisát főként a konzervatív beállítottságú, császárhű katonatisztek jelentették. A kormányzat a szélsőségek közül kezdettől fogva a kommunistákat kezelte súlyosabb problémaként, a háború alatti események tükrében (Oroszország – bolsevik hatalomátvétel 1917-ben), nem pedig a szélsőjobboldalt.

2. A náci párt születése és megerősödése

A náci párt alapját az **1919-ben Münchenben** (Bajorország) megalakult **Német Munkáspárt** jelentette. Kezdetben pár száz fős tagsággal rendelkezett.

Adolf Hitler 1919. őszén csatlakozott a párthoz. Hitler a háború alatt tizedesként szolgált a német haderőben, a háború után az állástalan volt katonák életét élte. Besúgóként tevékenykedett, szélsőséges mozgalmak gyűlésein vett részt, így került kapcsolatba a későbbi náci párttal is.

Kiváló szónoki képességeire a Német Munkáspárt vezetése hamar felfigyelt: Hitler csatlakozása után **a párt tagsága rohamosan bővült**, 1923-ban már kb. 12 ezer főre tehető. A párt tehát lassan **tömegpárttá alakult át**, neve is megváltozott: **Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP)**.

A párt **programja** számos olyan elemet tartalmazott, ami hozzájárult népszerűvé válásához. A **náci ideológia egyes alapelemei már ebben is megjelentek**:

1. **gazdasági átalakítása** – elsősorban a kisemberek érdekeit képviseli

államosítások, földek kárpótlás nélküli kisajátítása,

a nagytőke korlátozása

2. **nacionalizmus** – a „versailles-i szégyenfolt” eltörlése, a béke felülvizsgálata

az új határokkal szétszakított német nép egyesítése

3. **antiszemitizmus** – a háborús vereséggért, nyomorúságért a zsidókat teszik felelőssé

a zsidókat nem tekintik a német nép tagjainak, ki kellene utasítani őket

Németországból

A '20-as évek elejére formálódik ki a náci párt arculata is: jelképe a horogkereszt (árja szimbólum), megalakult a párt félkatonai rohamosztaga (SA – barnaingesek), a párton belüli köszönési forma a karlendítés.

3. A náci ideológia

Hitler a párt növekvő népszerűségét látva **1923-ban kísérelte meg először a hatalomátvételt**. Ebben az évben zajlott le az ún. **müncheni sörpuccs**, melynek keretében Hitler Bajorország irányítását kívánta megszerezni. A puccs sikertelenül zajlott le, Hitlert 5 év börtönre ítélték hazaárulásért. Büntetését a **landsbergi várbörtönben** töltötte, öt év helyett azonban csak egy évet (ez is jelzi a weimari korszak szemléletét, nem tartották veszélyesnek Hitler mozgalmát).

A börtön fontos időszak Hitler életében: rabsága alatt született meg a **náci ideológia alapműve, a Mein Kampf (Harc) c. mű**.

A náci ideológia alapvető jellemzői:

a.) **fajelmélet – az árja („nemes” v. „fenséges”) vagy felsőbbrendű ember teóriája**

A XIX. század óta létező elmélet szerint **az árja faj az emberiség legmagasabb rendű csoportja, ez a faj teremtette meg az első emberi civilizációkat**.

A fajelmélet szerint **a fajok nem egyenrangúak egymással:**

- **árják** – „az ősi tiszta vérvonal” képviselői, akik **más népek fölött állnak** ide tartoznak a **németek, angolok, skandináv népek**
feladatuk a vér tisztaságának megőrzése és az uralkodás
külső jelei: magas termet, kék szem, szőke haj
- **segédnépek – szerepük az árja faj kiszolgálása**
Hitler szerint elég alapvető készségekkel rendelkezniük (írás, olvasás), fő feladatuk ugyanis a fizikai munka ide tartoznak a franciák, szláv népek, mediterrán népek, de pl. a magyarok is
- **káros, kiirtandó népcsoportok** – zsidók, színesbőrűek, indiánok
szaporodásuk az árja faj tisztaságát veszélyezteti

A fajelmélethez kapcsolódott Hitler **Lebensraum (élettér) elmélete is**, mely szerint a **németeknek, mint felsőbbrendű népnek joga van uralkodni más népeken, az alsóbbrendű, keleti országok népeitől elvenni földjeiket, hogy az árja faj fennmaradása biztosítva legyen**.

b.) antiszemitizmus:

A zsidókat a náci ideológia minden rossz forrásának tekinti, „vérszívók”, akik folyamatosan nyomorba akarják dönteni az árja fajt

Hitler a zsidókat okolta az első világháború elvesztéséért is: a híressé vált **„tördőfés-legenda”** szerint Németország háborús vereségét, a császár lemondását a hátszágban tevékenykedő zsidók összeesküvése idézte elő.

Az első világháború utáni Németországban minden adott volt ahhoz, hogy az antiszemitizmus jó talajra találjon (nyomor, nemzeti megalázottság), Hitlernek így nem volt nehéz megfelelő bűnbakot találni a problémákra.

c.) antibolszevizmus: kommunistaellenesség, amely összefonódott az antiszemitizmussal, ugyanis a kommunista vezetők között nagy számban voltak jelen zsidók.

d.) nacionalizmus: a náci ideológia középpontjában állt a nemzeti nagyság helyreállítása, a megalázó versailles-i béke revíziója és a német nép egyesítése a területi korlátozások, elcsatolások visszaállításával. Németországot újra Európa, sőt a világ vezető hatalmává szerették volna tenni (Harmadik Birodalom eszméje).

e.) Führer-elv: a Führer = a nép kiválasztott vezetője, aki különleges tiszteletet érdemel, képes irányt mutat népének, célja nemzetének felemelése. Tekintélye megkérdőjelezhetetlen (személyi kultusz övezi). A Führer-elv lényegében a császárság eszméjének maradványa: az erős, központi irányítás képes csak a náci ideológia szerint az állam hatékony vezetésére.

4. A náci párt hatalomra kerülése

Hitler szabadulása után 1925-29 között újrászervezte az NSDAP-t, megerősítette a párt helyzetét. **Támogatókat szerzett,** elsősorban **nagyfőkécs csoportok, nagybirtokosok köréből.** Bár a náci párt programja bírálta a nagytőke hatalmát, ezek a csoportok továbbra is jobban tartottak a kommunisták előretörésétől, ezért támogatták Hitlert.

Hitler **megerősítette a párton belüli helyzetét** is. Fogsága alatt a párton belül jelentősen megnőtt az **SA vezetőjének, Ernst Röhmnek** támogatottsága. Hitler **az SA ellensúlyozására hozta létre az SS-t,** amely tulajdonképpen Hitler személyes testőrségévé vált.

A náci párt népszerűsége 1929 –től növekedett meg jelentősen, amikor a nagy gazdasági világválság elérte Németországot is. A válság hatására **több millióra nőtt a munkanélküliek száma,** sokan kerültek kilátástalan helyzetbe, **a weimari kormányzat pedig nem tudta kezelni a válságot.** Ebben a helyzetben sokak számára **a náci párt határozottságot és erőt sugallt,** egyre többen hittek abban, hogy a párt tudná kezelni a gazdasági problémákat. Hitler **demagóg (népámító) ígéreteivel** a tömegeket, az egyszerű kisembereket szólította meg, megoldást ígért problémáikra.

Ennek tudható be, hogy **1932-ben** a választásokon a náci párt a szavazatok 37 %-át szerezte meg: ezzel a parlament legnagyobb pártja lett, de döntő többsége még nem volt. Mivel azonban nem volt másik hatékonynak tűnő politikai erő, a köztársasági elnök, **Hindenburg Hitler kancellári megbízása mellett döntött. 1933. január 30-án Hitlert kancellárrá nevezte ki,** ezzel nyílt meg az út a diktatúra kiépítéséhez.

5. A diktatúra kiépítése és rendszere

a.) A politikai ellenfelek eltávolítása, az egypárti diktatúra kiépítése:

Mivel a náci párt nem rendelkezett döntő parlamenti többséggel, 1933-ban új választások lettek esedékesek.

A választások előtt **1933. februárjában** kigyulladt a birodalmi gyűlés, a **Reichstag** épülete. Hitler a kommunistákat tette felelőssé, a párt vezetőit letartóztatták, ezzel a legfőbb rivális politikai erőt, a kommunistákat meggyengítette. A választásokon ennek köszönhetően a náci párt a szavazatok 44%-át szerezte meg immár.

Az újonnan összeülő parlamentben Hitler keresztülvitte a **felhatalmazási törvényt**, melynek értelmében **a kormány a parlament nélkül is hozhat döntéseket**. Gyakorlatilag a parlament szerepe formálissá vált, az irányítás és **döntéshozás a kormány (Hitler) kezébe került**.

Innen már csak egy lépés volt, hogy a náci párt kivételével minden más pártot feleslegesnek nyilvánítsanak: egy sorozat rendelet következett, amely **betiltott minden más pártot és ellenzéki mozgalmat**.

Németországban ezzel **egypárti diktatúra** alakult ki, melynek jellemzője a **pártállamiság** lett: az állami és a pártvezetés összefonódott, gyakorlatilag a náci párt vezetése jelentette az állami vezetést.

b.) a Führer-elv megvalósítása:

1934-ben a köztársasági elnök, Hindenburg meghalt. Új elnökválasztás kiírása helyett Hitler kabinetje új törvényt adott ki, amely **az elnöki és kancellári jogokat összevonta, és a „Vezér és Nemzeti Kancellár”** címet adta Hitlernek. 1938-tól **a hadsereg minden egyes tagja, továbbá a köztisztviselők a Hitler iránti hűsége tettek már esküt**.

Megérett az idő **a párton belüli viszonyok tisztázására** is, a népszerű **Ernst Röhm és körének eltávolítására**. **1934. június 29-30-án**, az ún. „**hosszú kések éjszakáján**” Hitler **leszámolt az SA vezetésével** egy tisztogató akció keretében (kb. 130 SA vezetőt gyilkoltak meg). A leszámolást **az SS egységei végezték** Hitler bizalmasának, **Heinrich Himmlernek** irányítása alatt.

Hitler állami és párton belüli vezető pozíciója ezzel megkérdőjelezhetetlenné vált.

c.) az antiszemitizmus és a fajelmélet kibontakozása:

A náci párt hatalomra jutását követően azonnal elkezdődött a zsidóság üldözése, amit szokás a Holocaust előfutárának is tekinteni. Az első lépést a **vallási alapú megkülönböztetés** (zsidó vallásúak elleni intézkedések) jelentette: **a zsidó vallású értelmiségieket, tisztviselőket elbocsátották, megbiztosításukat megvonták, hogy helyzetüket ellehetetlenítsék**.

1935-ben a következő lépést a **nürnbergi faji törvények** jelentették (Nürnberg a náci pártközpont, pártrendezvények színhelye volt). A törvények már **faji alapon határozták meg (származás alapján) a zsidóságot**. A törvényekben több kategóriát határoztak meg: zsidó, elsőfokú keverék és másodfokú keverék. A törvények szerint zsidónak az minősült, akinek minimum 3 nagyszülője volt zsidó. Elsőfokú keverék volt az a személy, akinek kettő-, másodfokú keverék, akinek egy nagyszülője volt zsidó. A rendelkezések értelmében a **zsidók elvesztették állampolgári jogait, megtiltották a németek és zsidók közötti házasságkötést, szexuális kapcsolatot, fajgyaláznak minősítve azt**.

Mindezt követte **a zsidók mozgásszabadságának korlátozása** (kijárási tilalom este 8 után, csak a délután bizonyos időszakában mehetnek boltba, németekkel közös helyen nem tartózkodhatnak (pl. mozi, színház), zsidó gyerekek nem járhatnak német iskolába)

1941-től vált általánossá a zsidók nyilvános **nyilvános megkülönböztetése** (sárga csillag viselése).

Az antiszemitizmus legnagyobb szabású megnyilvánulása volt **1938-ban** a „**kristályéjszaka**”, egy **zsidóellenes megmozdulás (pogrom)**. Előzménye egy párizsi esemény volt: 1938 november 7 –én egy francia zsidó lelőtte a párizsi német nagykövetség titkárát. Válaszul a nemzetiszocialisták a kristályéjszakán 267 zsinagógát raboltak ki és rongáltak meg, valamint romba döntöttek és felgyújtottak közel 7500 zsidó üzletet. Az esemény az utcákat borító üvegszilánkokról kapta a „kristályéjszaka” elnevezést.

d.)a totális diktatúra:

A náci Németországot **a totális (mindenre kiterjedő) diktatúra** jellemezte. A teljes állampolgári fegyelmet **rendőri és belbiztonsági szervek biztosították**, az ő feladatuk volt a szellemi és a társadalmi élet teljes ellenőrzése. A **cenzúra** megvalósításával teljesen elfojtották a szólásszabadságot, a tudomány és a művészet terén sem térhetett el senki az uralkodó náci ideológiától. A rendszer egészét áthatotta a **jól szervezett propaganda**, amelynek felelőse **Joseph Goebbels** volt. A **náci, antiszemita eszmék hangoztatása, a látványos pártrendezvények** elfedték a valódi társadalmi ellentéteket és feszültségeket, minden bajért a zsidóságot és a bolsevizmust okolták.

A nácizmus nagy hangsúlyt fektetett a nemzeti érzelmekre, a német nép egységesítésére. Tudatos politikával **már kisgyermek kortól a nagynémet és a náci eszmékre nevelték az állampolgárokat**. Az iskolai oktatás mellett **különböző ifjúsági szervezetekben folyt a fizikai és szellemi nevelése** a fiúknak (**Hitlerjugend**) és a lányoknak (Német Leányszövetség). A nőknél a hagyományos szerephez való visszatérést követelték. Elsősorban anyáknak kell lenniük, akik erős, jó német gyermekeket szülnék a birodalom számára.

A diktatúra természetesen **nem működött volna, ha nem lett pozitívuma is**. A náci párt épp azért vált népszerűvé a gazdasági válság mélypontján, mert megoldást ígért az embereknek. A válságkezelés sikeres is volt.

A náci válságkezelés lényege **a gazdaság fokozott állami irányítása** volt. A válságkezelés ugyanakkor Németország **külpolitikai céljainak megvalósítását is szolgálta**. Ez nem volt más, mint a náci ideológiában megfogalmazott **életér megvalósítása és a versailles-i korlátozások felszámolása, az elcsatolt területek visszaszerzése**. A terjeszkedés igénye előbb-utóbb háborút jelentett, Németország tehát **egyre nyíltabban új háborúra készült**.

Első lépésként az óriási méretű **munkanélküliséget kellett csökkenteni**. 1933 tavaszán munkahelyteremtő programot hirdettek. Hatalmas **autópálya építések kezdődtek**, s megkezdődött a **hadi üzemek kiépítése és a hadi célú termelés** beindítása. (1939-ig a polgári jellegű területeken 5,5 milliárd márkát fordítottak új munkahelyek teremtésére, a hadiiparban 61 milliárdot!). A pénzügyi fedezetet a zsidó vagyonok elkobzása adta részben. A munkanélküliség csökkenéséhez jelentős mértékben hozzájárult 1935-től **az általános hadkötelezettség és a Birodalmi Munkaszolgálat** bevezetése. Az általános hadkötelezettség felszívta a munkanélküli tömeget azáltal, hogy katonai szolgálatot írt elő bizonyos korosztályok számára, ugyanakkor a német haderő (Wehrmacht) megerősítését is szolgálta.

Németország gazdasági tekintetben alapvetően **önellátásra próbált berendezkedni**. Igyekeztek az exportot támogatni, ugyanakkor a deviza- és aranykivitel korlátozták, kereskedelmi kapcsolataikban az áruért áru elvét alkalmazták (pl. importált mezőgazdasági cikkekért iparcikkakkal fizettek).